

ترسیم سناریوهای محتمل فراروی جنگ روسیه و اوکراین در افق ۱۴۰۷

خلیل کولیوند^{۱*}، علی ستاری خواه^۲

چکیده

قلمروگستری ناتو به شرق اروپا در سال ۲۰۲۲، منجر به حمله روسیه به اوکراین گردید که آثار مخربی را برای ملت‌های دو کشور و دولت‌های آن‌ها در پی داشت و به نوعی کل اروپا و بخش‌های اعظمی از جهان را تحت‌الشعاع قرار داد. این پژوهش با هدف ترسیم سناریوهای محتمل فراروی جنگ روسیه و اوکراین در افق ۱۴۰۷ انجام شده است. نوع تحقیق کاربردی و از حیث ماهیت و روش، توصیفی اکتشافی است که به روش سناریونویسی با رویکرد کمی صورت پذیرفته است. روش جامعه آماری به صورت هدفمند و نمونه‌گیری به صورت تمام شمار، شامل ۱۷ نفر از اساتید دانشگاه‌های نیروهای مسلح و فرماندهان نظامی با حداقل ۵ سال سابقه خدمت در مشاغل راهبردی است. شیوه گردآوری اطلاعات با انجام مطالعات کتابخانه‌ای علمی و تخصصی، بهره‌گیری از روش‌های ذهن‌انگیزی و مصاحبه با خبرگان به شکل نشست‌های خبرگی بود. برای ترسیم سناریوها، از روش تجزیه و تحلیل سناریوپردازی، مبتنی بر هفت گام سناریونویسی با رویکرد کمی بهره گرفته شد. با کسب نظر خبرگان و تحلیل‌های کمی انجام شده، چهار سناریو ممکن، باورپذیر و محتمل با عناوین «جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم)» (باورپذیر فاجعه‌آمیز) با اثرگذاری قوی، «راه‌حل دیپلماتیک» (باورپذیر خوش‌بینانه) با اثرگذاری متوسط، «جنگ اروپایی» (محتمل بدبینانه) با اثرگذاری قوی، و «سرنوشتی پوتین و تجزیه روسیه» (محتمل بدبینانه) با اثرگذاری خیلی قوی، ترسیم شد.

واژگان کلیدی: جنگ روسیه و اوکراین، سناریوپردازی، عوامل کلیدی، نیروهای پیشران، عدم قطعیت.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد آینده‌پژوهی دفاعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش

جمهوری اسلامی ایران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

ایمیل: K.koulivand@casu.ac.ir

۲. دکتری مدیریت راهبردی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران.

مقدمه

از زمان انحلال پیمان ورشو در ۱۹۹۱ تا به امروز، علاوه بر اعضای سابق ورشو مانند جمهوری چک، مجارستان، لهستان و بلغارستان که به ناتو پیوستند، برخی جمهوری‌های دیگر شوروی سابق هم در نزدیکی مرزهای روسیه همچون استونی، لتونی و لیتوانی نیز عضو ناتو شدند. با مطالعه رفتار روسیه در مناطق اطراف و پیرامونی خود که به‌نوعی خارج نزدیک^۱ آن قلمداد می‌شود با یک پیشینه تاریخی مواجه هستیم که روسیه در این مناطق، همواره در پی تثبیت نفوذ خود به‌منظور حداکثرسازی میزان ضریب امنیتی در مقابله با قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بوده به‌صورتی که حتی بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، فدراسیون روسیه هرگونه دست‌درازی و دست‌اندازی قدرت‌های خارجی به این مناطق را نوعی تهدیدی جدی برای خود قلمداد کرده است (ابوالحسن شیرازی و جعفری فر، ۱۴۰۱: ۷-۳۷).

مهم‌ترین اهداف روسیه در این مناطق را می‌توان احیاء مجدد نفوذ و سلطه روسیه در حوزه خارج نزدیک، بسط و گسترش سلطه روسیه به سطح بین‌الملل، حفظ تمامیت ارضی کشورهای حاضر در منطقه، جلوگیری از بروز هرگونه بی‌ثباتی در مرزهای غربی روسیه، ممانعت از هرگونه تهدید نفوذ راهبردی توسط قدرت‌های فرامنطقه‌ای در این سرزمین‌ها و مهم‌تر از همه این موارد، حمایت و پشتیبانی از حدود ۲۵ میلیون نفر روس تبارهایی است که در این سرزمین‌ها ساکن هستند (قاسمی و اسماعیلی فرزین، ۱۳۹۶: ۹۲-۵۲). لذا از آنجا که بحران اوکراین صرفاً جنگ بین روسیه و اوکراین نیست، بلکه یک رویارویی تمام‌عیار بین روسیه و مجموعه غرب برای تسلط بر آینده جهان است، این پژوهش انجام شده است.

پژوهش حاضر از آنجا اهمیت می‌یابد که جنگ روسیه و اوکراین از همان هفته‌های ابتدایی پیامدهای منفی خود را در سطوح مختلف در سراسر جهان نشان داد که برجسته‌ترین آن بحران مواد غذایی در کشورهای مختلف از جمله منطقه غرب آسیا بود. ضرورت انجام این پژوهش را نیز در آثاری که این جنگ از خود بر جای می‌گذارد، قابل جستجو است، چرا که عدم شناخت این پیامدها، تبعات سنگین و بعضاً غیرقابل جبرانی را ایجاد خواهد نمود.

با توجه به ابعاد مختلفی که این نبرد در بر خواهد داشت، تداوم آن با سناریوهایی روبرو است و پژوهش حاضر می‌کوشد با هدف ترسیم محتمل‌ترین سناریوهای فراروی درگیری بین این دو کشور در افق ۱۴۰۷ به سؤالات زیر که به‌نوعی اهداف اصلی و فرعی پژوهش را نیز پوشش

می دهند، پاسخ دهد.

- ۱- عوامل کلیدی مرتبط با موضوع تحقیق کدامند؟
- ۲- نیروهای پیشران مؤثر بر هر یک از عوامل کلیدی کدامند؟
- ۳- میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی چگونه است؟

پیشینه پژوهش:

برابر بررسی های انجام شده در منابع تحقیقاتی، پایگاه های اطلاعاتی و نشریات معتبر علمی، مواردی پیرامون موضوعاتی که به نوعی با این پژوهش مرتبط بودند، شناسایی شد، هر چند که این منابع همه متغیرها و ابعاد پژوهش حاضر را با هم بررسی ننموده و فقط به برخی از مؤلفه های مدنظر پژوهش پرداخته شده که در جدول ۱ ارائه شده اند.

جدول ۱: پیشینه تحقیقات انجام شده

محقق	سال انجام	عنوان	نتایج و یافته های پژوهش
رضاپور و مجیدی	۱۴۰۰	جنگ هیبریدی روسیه در قبال جمهوری اوکراین با تأکید بر راهبرد اطلاعاتی	محققین در این پژوهش به دنبال ترسیم چگونگی جنگ هیبریدی روسیه علیه اوکراین بوده و تأکید بر راهبرد اطلاعاتی آن دارند. یافته های پژوهشگران نشان می دهد که روسیه باهدف بازگشت به جایگاه از دست رفته خود در صحنه بین الملل و تغییر موازنه به سود خود در مناسباتی که با غرب دارد، این اقدام را انجام داده است.
سمیعی اصفهانی و فرحمند	۱۴۰۱	جنگ روسیه و اوکراین و آینده نظم بین المللی	پژوهشگران در این پژوهش به ترسیم چهار سناریو در زمینه جنگ اوکراین و روسیه که می تواند بر آینده نظم بین الملل اثر بگذارد، پرداخته اند.
نونزاد و کریمی	۱۳۹۶	تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران	یافته های این پژوهش نشان می دهد که در عصر جهانی شدن، به گونه ای اوضاع منطقه ای و جهانی در هم تنیده که با ایجاد بحران در یک منطقه منافع بازیگران در سایر مناطق به شدت تحت تأثیر قرار می گیرد. از این رو بحران اوکراین نیز می تواند منجر به سرایت آن به سایر نقاط جهان بگردد.
لین و همکاران ^۱	۲۰۲۳	تأثیر درگیری روسیه و اوکراین بر امنیت غذایی جهانی	پژوهشگران در این پژوهش مطرح می کنند، درگیری بین روسیه و اوکراین به عنوان دو تولیدکننده و صادرکننده مهم غلات در جهان بر تولید و صادرات گندم اوکراین و همچنین صادرات گندم روسیه تأثیر زیادی گذاشته است که این تعارض منجر به کاهش تجارت (۶۰ درصد)، افزایش قیمت گندم (۵۰ درصد) و ناامنی شدید غذایی شده

محقق	سال انجام	عنوان	نتایج و یافته‌های پژوهش
آرندت و همکاران ^۱	۲۰۲۳	جنگ اوکراین و افزایش قیمت کالاها: پیامدهای آن برای کشورهای در حال توسعه	محققین در این پژوهش عنوان می‌دارند که تأثیر جنگ روسیه و اوکراین بر قیمت مواد غذایی، سوخت و کود، نگرانی اصلی برای فقر جهانی و ناامنی غذایی است. علیرغم تغییرات گسترده در کشورهای مختلف، نتایج تأثیرات نامطلوب این بحران تأیید می‌کند که در مجموع ۲۷,۲ و ۲۲,۳ میلیون نفر دیگر به ترتیب به سمت فقر و گرسنگی رانده شده‌اند. سیستم‌های کشاورزی و فقر در برابر افزایش قیمت سوخت و کود آسیب‌پذیرتر هستند، در حالی که گرسنگی و کیفیت رژیم غذایی بیشتر تحت تأثیر قیمت‌های بالاتر مواد غذایی قرار دارند.

با توجه به بررسی پیشینه پژوهش، نکات زیر را نیز می‌توان مطرح نمود:
 اهمیت راهبردی اوکراین برای روسیه، آن را به عاملی مهم و حیاتی تبدیل نموده که در نهایت منجر به حمله روسیه به این کشور در پی پیوستن به ناتو شد؛
 ضرورت سنجش پیامدهای جنگ روسیه و اوکراین با توجه به عدم موفقیت سناریوهای مختلف به کار گرفته شده.

موارد زیر را می‌توان به‌عنوان ضرورت‌های انجام این پژوهش برشمرد:
 لحاظ نگاه آینده‌نگارانه (سناریوگونه) به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امنیتی، نظامی و اقتصادی کشور با توجه به تبعات جنگ روسیه و اوکراین؛
 توجه به تهدیدات و فرصت‌های مطرح در این جنگ، می‌تواند به بهبود اوضاع کشور کمک شایانی نماید.

نوآوری پژوهش حاضر در این است که با نگاه آینده‌نگارانه به ترسیم سناریوهای وارد بر این جنگ می‌پردازد. موضوع جنگ روسیه و اوکراین همانگونه که در این پیشینه‌ها مطرح گردید از ابعاد گوناگون مورد توجه قرار گرفته است، لذا تاکنون با نگاه سناریو محور این جنگ مورد بررسی قرار نگرفته و از این لحاظ پژوهش حاضر دارای نوآوری می‌باشد.

مبانی نظری

تعاریف و اصطلاحات

سناریوپردازی: سناریو'نگاه به آینده از دریچه و چشم‌اندازی خاص است که در چارچوب آن، داستان ترسیم شده دارای سازگاری منطقی بوده و رخدادهای بیرون از حقیقت‌نمایی و خردورزی در تار و پود آن، جایی ندارد (بل، ۱۳۹۸: ۵۴۹).

عدم قطعیت: به عواملی اطلاق می‌شود که نتایج ناشناخته داشته و هنوز رخ نداده‌اند و همچنین نمی‌توان برای آن‌ها میزان احتمال وقوع خاصی را پیش‌بینی نمود (شوارتز، ۱۳۹۰: ۲۲۶).

پیشران: ساده‌ترین و رساترین تعریف برای پیشران این است که پیشران‌ها نیروهای بزرگ تغییر هستند (شوارتز، ۱۳۹۰: ۲۲۶).

ادبیات نظری پژوهش

موقعیت ویژه اوکراین که به‌نوعی امروزه میدان رقابت روسیه و کشورهای غربی گردیده، سبب شده این کشور از زمان استقلال خود که دوره کوتاهی را نیز طی می‌نماید، با تنش‌های فراوانی روبرو گردد. این رویکرد منجر به این شده تا روسیه که در واقع اوکراین را خط مقدم جبهه اروپایی - غربی خود می‌داند، نسبت به وقوع هرگونه نفوذگری کشورهای غربی به سرکردگی آمریکا و تحت عنوان ناتو، حساسیت ویژه‌ای نسبت به آن نشان داده و واکنش تندی از خود نشان دهد (کولایی و روا، ۱۳۹۴: ۱۳۳-۱۵۹).

در سال‌های پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روابط نزدیک جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی اوکراین به سمت قدرت‌های بزرگ اروپای غربی یکی از دلایل اصلی بوده که موجب ایجاد بحران در روابط این کشور با روسیه گردیده، تا جایی که این سرزمین را به یکی از مهم‌ترین مناطق اصطکاک خیز میان قدرت‌های شرق و غرب بدل نموده و بحرانی را رقم زده که سرانجام

تبدیل به حمله روسیه به خاک اوکراین گردید (مانکوف؛ ۲۰۲۲: ۱۴۷-۱۲۷).

با توجه به نقش آفرینی بازیگران مختلف در این جنگ و پیش‌بینی اینکه این نزاع چقدر به طول می‌انجامد، تقریباً غیرممکن بوده و بعید نیست با یک روند طولانی مدت روبرو گردد، البته شاید کم‌تر کارشناسی این تصور را داشت که عملیات نظامی ارتش روسیه علیه اوکراین وضعیت طولانی را به خود ببیند، به‌گونه‌ای که به یک جنگ فرسایشی بدل شود (استروف و همکاران؛ ۲۰۲۲).

روند حاکم بر این نبرد، چشم‌انداز روشنی را مبنی بر پایانش، از خود نشان نمی‌دهد. هر چند که حمله‌های دو طرف گاهی فروکش نموده، اما نبود راه‌حل مشخص که در مدت زمان گذشته از وقوع منازعات با آن روبرو بوده، امکان شعله‌ور شدن مجدد جنگ را مهیا نموده است (شیخ‌الاسلامی و شیراوند، ۱۳۹۵: ۱۳۱-۱۷۱).

وقایع رخ داده شده در سال ۲۰۱۴ برای اوکراین، با شدیدترین تقابل بین روسیه و غرب در دوره پسا شوروی همراه بود. در سال‌های آغازین دهه نود میلادی که می‌توان آن را دوران پسااستقلال روسیه نامید، این کشور به دلیل مشکلات ناشی از فروپاشی شوروی، توان و قابلیت مقابله با حوزه نفوذ غرب در محدوده سرزمینی پیشین خود را نداشت، اما با ورود به قرن بیست و یکم و با به قدرت رسیدن پوتین در ساختار قدرت روسیه، دولت وقت کرملین با حوزه نفوذ غرب به رویارویی جدی پرداخت (نونزاد و کریمی، ۱۳۹۷: ۱۴۵-۱۷۵).

در این مقطع روسیه تمام تلاش خود را به کار بسته است تا از یک طرف روابط خود را با اتحادیه اروپا و ایالات متحده گسترش بدهد و از طرف دیگر در معادلات جهانی بتواند به ایفاء نقش تأثیرگذار و مستقل خود بپردازد، که نمود آن را در سال‌های اخیر در رفتارهای کرملین به‌خوبی می‌توان مشاهده نمود (ولی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۹-۱۷۱).

در سال‌های پس از فروپاشی شوروی، سیاست خارجی روسیه بر پایه قاعده عمل‌گرایی^۳، کارآمد بودن اقتصادی و اولویت داشتن اهداف ملی پایه‌ریزی گردیده و رهبران روسیه بارها و بارها بر ضرورت استفاده از منابع و روش‌های مختلف قدرت به‌منظور دستیابی به اهداف خود تأکید نموده‌اند. ورود مفاهیمی مانند خارج نزدیک و آئین مونروئه^۴ در ادبیات سیاست خارجی

^۱Mankoff

^۲Astrof et al

^۳Pragmatism

^۴Monroe Doctrine

روسیه با بارزترین نموده‌های عملیاتی و اجرایی آن‌ها در قالب اقدامات واکنشی مسکو نسبت به رخدادها و حوادثی مانند انقلاب‌های رنگی و مخملی، بحران‌های سال ۲۰۰۸م در گرجستان و سال ۲۰۱۴م در اوکراین نمود یافته است (ثمودی پیلرود، ۱۳۹۶: ۵۳-۸۸).

گرایش اوکراین به ساختارهای غربی به‌نوعی از میان رفتن عمق راهبردی روسیه به حساب می‌آید، از این رو کرملین، به‌شدت با آن مقابله کرده است (میری نام نیها و امید، ۱۴۰۱: ۱۲۹-۱۵۸). در این میان عوامل تأثیرگذار مهمی نیز بر آینده جنگ روسیه و اوکراین نقش داشته‌اند که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان اهمیت فوق‌العاده مهم ژئوپلیتیکی اوکراین برای روسیه، نقش سازمان پیمان آتلانتیک شمالی یا ناتو در این نزاع‌ها، اختلاف روسیه با غرب و از همه مهم‌تر اختلافات متعدد مسکو با کیف قلمداد نمود (گاتز و همکاران، ۲۰۱۸: ۲۲-۱).

قرار گرفتن اوکراین در جنوب غرب روسیه به‌نوعی آن را به دروازه اصلی اروپا و غرب برای رسیدن به روسیه و برعکس تبدیل نموده است. موقعیتی که اوکراین در آن قرار گرفته، هر دو طرف (روسیه و غرب) را بر آن داشته تا به دنبال افزایش حوزه نفوذ خود و از سوی مقابل کاهش حوزه نفوذ طرف مقابل در این کشور باشند (سمیعی اصفهانی و فرحمند، ۱۴۰۱: ۸۷-۱۱۳).

در سال‌های گذشته از نگاه غرب، روسیه با اشغال بخش کریمه و حمایت از شورشیان شرق اوکراین، به نوعی نظم سیاسی حاکم بر منطقه را به چالش کشیده و با نقض آشکار قوانین بین‌المللی توانسته خود را به‌عنوان یک کنش‌گر اصلی مطرح نماید (درج، ۱۴۰۱: ۶۰-۳۷).

در این نبرد روسیه با بکارگیری ابزارهای مختلف جنگی و مدنظر قرار دادن ابعاد و جنبه‌های مختلف جنگ نرم، با استفاده از توانمندی‌های پهپادی، به‌کارگیری تاکتیک‌های ناهمتراز، ناهمگون و نامتقارن که از ویژگی‌های جنگ‌های آینده و ترکیبی نیز هستند و با نگاه به رویکرد جنگ شبکه محور به عنوان عنصر برتر و ویژگی نمادین در جنگ به اوکراین که به نوعی نمادی از غرب در برابر شرق است، حمله نموده است (حیدری و عبدی، ۱۳۹۱: ۴۳-۷۶).

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به موضوع، پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش، توصیفی اکتشافی است که بر پایه رویکرد کیفی و کمی انجام شده که در پی گردآوری داده‌ها به منظور مفهوم‌سازی، کمی‌سازی و ارائه تحلیل‌های اکتشافی و تجویزی است. با توجه به اهمیت موضوع پژوهش، سعی شده عوامل و پیشران‌های مؤثر در حوزه‌های مختلف جنگ روسیه و اوکراین مورد توجه قرار گیرند. در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده که به صورت تمام شمار شامل هفده نفر از اساتید دانشگاه‌های نیروهای مسلح، فرماندهان با مشاغل راهبردی و مدیران سطح عالی می‌باشد. ویژگی‌های انتخاب نمونه آماری بر اساس داشتن نگاه راهبردی و عمیق به موضوع تحقیق، برخورداری از تحصیلات عالی در حوزه‌های آینده‌پژوهی و روابط بین‌الملل، داشتن حداقل پنج سال سابقه کاری در حوزه‌های مختلف تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری کلان و دارا بودن سابقه پژوهشی به منظور درک بیشتر و عمیق‌تر از انجام پژوهش بوده است. شیوه گردآوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل نیز به این صورت بوده است که ابتدا مرور ادبیات، بررسی کتابخانه‌ای علمی و تخصصی انجام و در ادامه از روش‌های ذهن‌انگیزی و پنل‌های خبرگی استفاده شده است. روش اصلی تجزیه و تحلیل پژوهش بر پایه سناریوپردازی با رویکرد کمی است که شامل مراحل هفت‌گانه زیر می‌باشد:

گام اول: مشخص کردن موضوع اصلی سناریوها؛

گام دوم: مشخص کردن عامل‌های کلیدی موضوع تحقیق و چهار طرح سناریویی اصلی؛

گام سوم: مشخص کردن نیروهای پیشران؛

گام چهارم: تعیین میزان عدم قطعیت عامل‌های کلیدی مبتنی بر طرح سناریویی؛

گام پنجم: شناسایی و تعیین منطق سناریوها یا منطق‌دهی به سناریوها؛

گام ششم: داستان‌سرایی سناریوها؛

گام هفتم: بررسی و اولویت‌بندی سناریوها.

یافته‌های تحقیق

سناریوپردازی از مهم‌ترین و مشهورترین روش‌های آینده‌پژوهی است که شامل شرح رویدادهای آینده است که ممکن است تحت شرایط معین به وقوع بپیوندد (پدرام و زالی، ۱۳۹۷). سناریوها، تصاویری از آینده مطلوب، محتمل و ممکن هستند که هدف از به‌کار بردن آن‌ها در واقع، مورد آزمایش قرار دادن عملکردها، سیاست‌ها و راهبردهای اتخاذ شده در مقابله با چالش‌های موجود آینده است که به ایجاد و ترسیم فضایی از آنچه که ممکن است رخ بدهد، می‌انجامد (چرماک، ۲۰۲۲: ۱۴۸). بر اساس آنچه در بخش روش‌شناسی مطرح شد، تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش سناریوپردازی در هفت گام صورت می‌پذیرد.

گام اول: مشخص کردن موضوع اصلی سناریو

در این گام، موضوع پژوهش یا تصمیم‌های حاصل از انجام آن که آثار بلندمدتی دارد، مطرح می‌گردد. بدیهی است هر چقدر گستره موضوع مورد بحث محدودتر باشد، تدوین سناریوها آسان‌تر است. در این گام گفتگو و مصاحبه با تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران برای تشخیص و روشن‌تر شدن تصمیم‌گیری و ارائه پاسخ منطقی به موضوع اصلی انجام می‌گردد. به استناد وجود دو متغیر کلی عدم قطعیت و اهمیت در موضوع تحقیق، می‌توان گفت طرح‌های محتمل سناریوهای چهارگانه فراروی جنگ روسیه و اوکراین در افق ۱۴۰۷ به شرح جدول ۲ هستند.

جدول ۲: عناوین طرح‌های سناریویی اصلی مرتبط با موضوع تحقیق

ردیف	عنوان طرح‌های سناریویی (پیش فرض)	نوع سناریو
۱	جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم)	فاجعه‌آمیز
۲	راه‌حل دیپلماتیک	خوش‌بینانه
۳	جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین	بدبینانه
۴	سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه	بدبینانه

گام دوم: مشخص کردن مهم‌ترین عوامل کلیدی مرتبط با موضوع تحقیق و چهار طرح سناریویی اصلی

بعد از مشخص شدن موضوع یا تصمیم‌های اصلی، فهرستی از مهم‌ترین عواملی که تأثیر مستقیم بر پیامد تصمیم‌های شناخته شده دارند، تهیه می‌شود. این عوامل بر موفقیت یا ناکامی تصمیمات، تأثیر می‌گذارند. هدف از این گام عمدتاً فهم تحلیلی از تصمیم یا موضوع تحقیق است. با مراجعه به منابع مختلف مرتبط با موضوع تحقیق، اقدام به محیط‌شناسی (داخلی و خارج) کرده و مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار (با تأثیرهای مثبت و منفی) بر موضوع تحقیق و طرح‌های سناریویی چهارگانه اصلی مطرح شده در گام اول، تعیین و به شرح جدول ۳ ارائه می‌گردد.

جدول ۳: لیست تمامی عوامل کلیدی اثرگذار و اثرپذیر محیطی (داخل و خارجی)

ردیف	عوامل کلیدی	ردیف	عوامل کلیدی
۱	ناتو	۷	بحران شدید اقتصادی روسیه
۲	پیروزی اوکراین در جنگ	۸	اعتراض‌های گسترده مردم روسیه علیه تداوم جنگ
۳	تداوم ضعف ارتش روسیه	۹	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۰	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه
۵	اجماع جامعه جهانی بر خاتمه جنگ	۱۱	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین
۶	شکست‌ناپذیری اوکراین	۱۲	کودتای ارتش روسیه

پس از شناسایی و تبیین عامل‌های کلیدی، اقدام به تخصیص آن‌ها به طرح‌های سناریویی پیش فرض می‌گردد (جدول ۴).

جدول ۴: عامل‌های کلیدی تأثیرگذار بر و تأثیرپذیر از چهار طرح سناریویی

عوامل کلیدی طرح سناریو اول	عوامل کلیدی طرح سناریو دوم	عوامل کلیدی طرح سناریو سوم	عوامل کلیدی طرح سناریو چهارم
ناتو	اجماع جامعه جهانی بر خاتمه جنگ	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو	کودتای ارتش روسیه
پیروزی اوکراین در جنگ	شکست‌ناپذیری اوکراین	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه	اعتراض‌های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ
تداوم ضعف ارتش روسیه	بحران شدید اقتصادی روسیه	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین	پیروزی اوکراین در جنگ
بحران اقتصادی در جهان	بحران اقتصادی در جهان	بحران اقتصادی در جهان	بحران اقتصادی در جهان

سپس در جداول تعیین میزان ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار بر و تأثیرپذیر از موضوع اصلی، هر یک از طرح‌های سناریویی چهارگانه منظور می‌شوند تا با وارد کردن امتیازهای مناسب

در هر ستون، جداول تهیه و تنظیم گردد (جداول شماره ۵ تا ۸). در بخش پایانی در ذیل هر جدول تجزیه و تحلیل مربوط به هر جدول درج شده است. برای تعیین نسبت درصد تأثیرها از خبرگان خواسته شد نظر خود را در خصوص هر عامل کلیدی برای سناریوهای چهارگانه ارائه نمایند که در نهایت با میانگین‌گیری درصد نهایی به هر عامل کلیدی اختصاص یافت.

جدول ۵: تعیین میزان ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر سناریویی اول

ردیف	عامل‌های کلیدی	نسبت درصد تأثیر	میزان نفوذ	توضیحات
۱	ناتو	۳۵ درصد	قوی	عامل نشان‌دهنده قابلیت ناتو
۲	پیروزی اوکراین در جنگ	۱۰ درصد	متوسط	پایین‌ترین ضریب احتمال
۳	تداوم ضعف ارتش روسیه	۳۶ درصد	خیلی قوی	مؤثرترین عامل کلیدی
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۹ درصد	متوسط	گسترده‌ترین عامل کلیدی
	جمع	۱۰۰ درصد		

بر اساس نسبت درصد تأثیر عوامل کلیدی در این سناریو، تداوم ضعف ارتش روسیه به واسطه عدم پشتیبانی مطلوب از نیروهای رزمی در حوزه‌های سوخت، غذا، پشتیبانی رزمی و ... و همچنین عدم حمایت قدرت‌های هم‌پیمان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌عنوان عامل تأثیرگذار قوی ارزیابی شده و پس از آن، عامل کلیدی ناتو به دلیل تلاش برای فرسایشی نمودن جنگ و تضعیف بیش از پیش روسیه با هدایت آمریکا در رتبه بعدی قرار می‌گیرد و دو عامل باقی‌مانده یعنی پیروزی احتمالی اوکراین و بحران اقتصادی جهانی با نسبت تأثیر متوسط در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

جدول ۶: تعیین ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار (مثبت و منفی) طرح سناریویی دوم

ردیف	عامل‌های کلیدی	نسبت تأثیر	میزان نفوذ	توضیحات
۱	اجماع جامعه جهانی بر خاتمه جنگ	۲۱ درصد	متوسط	در جهت کاهش تبعات جهانی جنگ
۲	شکست‌ناپذیری اوکراین	۲۷ درصد	متوسط	به دلیل همبستگی و مقاومت مردم
۳	بحران شدید اقتصادی روسیه	۳۳ درصد	خیلی قوی	مؤثرترین عامل کلیدی
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۹ درصد	قوی	گسترده‌ترین عامل کلیدی
	جمع	۱۰۰ درصد		

بحران شدید اقتصادی روسیه با بالاترین میزان تأثیر در این سناریو از این منظر قابل تأمل و تحلیل است که تداوم جنگ منجر به فشار اقتصادی و مالی از سوی کشورهای اروپایی و عدم خرید محصولات نفت و گاز و دیگر محصولات این کشور شده که با قطع همکاری شرکت‌های اروپایی و بین‌المللی، مجبور به قرار گرفتن در مسیر دیپلماتیک شده است. پس از این عامل، شکست‌ناپذیری اوکراین به دلیل حمایت‌های سیاسی و تسلیحاتی غرب و روحیه دفاع همه‌جانبه

در مردم این کشور، به‌عنوان یک سد محکم در مقابل پیشروی‌های روسیه تلقی شده و آن‌ها را مجبور به اتخاذ راه‌حل دیپلماتیک می‌کند که در نهایت بحران اقتصادی بین‌المللی، اجماع و فشار جهانی بر کشور روسیه به‌عنوان دیگر عوامل کلیدی تأثیرگذار در این سناریو مطرح است.

جدول ۷: تعیین ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار (مثبت و منفی) طرح سناریوی سوم

ردیف	عامل‌های کلیدی	نسبت تأثیر	میزان نفوذ	توضیحات
۱	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو	۱۱ درصد	قوی	عامل گسترش جنگ
۲	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه	۴۱ درصد	قوی	تأثیرگذارترین عامل کلیدی
۳	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین	۳۰ درصد	ضعیف	عامل بازدارنده
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد	متوسط	گسترده‌ترین عامل کلیدی
	جمع	۱۰۰ درصد		

اروپا همواره در تعاملات جهانی تلاش نموده که خود را به‌عنوان یک وزنه مهم و تأثیرگذار نشان دهد و با تکیه بر ابزارهای سیاسی و نظامی خود، ضمن حفظ هژمونی، سیطره و سلطه بر دیگر کشورها، اقتدار خود را در مقابل آمریکا به‌عنوان یک رقیب پنهان اما مهم نشان دهد. عامل مهم و کلیدی بعدی، کمک‌های نظامی اعضای ناتو خصوصاً آمریکا و برخی از کشورهای اروپایی مانند آلمان است که به‌نوعی غربی‌ها نشان دهند یک متغیر مهم و اثرگذار در فرجام این جنگ خواهند بود. پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو و بحران اقتصادی جهانی در این سناریو نیز مطرح است که دارای نسبت تأثیر پایین‌تری می‌باشد.

جدول ۸: تعیین ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار (مثبت و منفی) طرح سناریوی چهارم

ردیف	عامل‌های کلیدی	نسبت تأثیر	میزان نفوذ	توضیحات
۱	کودتای ارتش روسیه	۱۷ درصد	متوسط	ضعیف‌ترین عامل
۲	اعتراض‌های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ	۴۶ درصد	خیلی قوی	تأثیرگذارترین عامل کلیدی
۳	پیروزی اوکراین در جنگ	۲۳ درصد	متوسط	به دلیل همبستگی و مقاومت مردم
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد	ضعیف	گسترده‌ترین عامل کلیدی
	جمع	۱۰۰ درصد		

چهارمین سناریو یعنی سرنگونی پوتین توسط عامل کلیدی اعتراضات گسترده مردمی در داخل روسیه مطرح می‌شود. عدم پیروزی قاطع روسیه در میدان نبرد و طولانی شدن جنگ و فشارهای اقتصادی، منجر به پایین آمدن آستانه تحمل مردم این کشور و سقوط محبوبیت پوتین شده و به دنبال آن پیروزی احتمالی اوکراین در بازپس‌گیری مناطق تصرف شده به‌عنوان دیگر عامل کلیدی، راه را برای سرنگونی پوتین و دولت او هموار خواهد نمود. پس از این دو عامل

کلیدی، کودتای ارتش روسیه و بحران اقتصادی جهانی نیز در رده‌های بعدی عوامل تأثیرگذار قرار می‌گیرند.

گام سوم: مشخص کردن نیروهای پیشران

با مبنا قراردادن عامل‌های کلیدی چهار طرح سناریویی و موضوع تحقیق ذی‌ربط در گام دوم، عناوین نیروهای پیشران هدایت‌کننده و تأثیرگذار بر عامل‌های کلیدی در محیط (داخلی و خارجی) مربوط به موضوع تحقیق، تعیین می‌شود. به بیانی دیگر نیروهای پیشران، تغییرات عامل‌های کلیدی در ابعاد مختلف اعم از تجهیزاتی، نیروی انسانی، روشی، تأمین فیزیکی و غیرفیزیکی متناسب با چهار طرح سناریویی و موضوع تحقیق را تعیین می‌کنند. دانستن این که چه نیروهای پیشرانی ضروری و غیرقابل اجتناب است و چه نیروهای پیشرانی غیرقابل پیش‌بینی، بسیار مهم است (جدول ۹).

جدول ۹: نیروهای پیشران طرح‌های سناریویی چهارگانه

نیروهای پیشران	عوامل کلیدی
هژمونی بین‌المللی	پیروزی اوکراین در جنگ
	اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ
	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه
	کودتای ارتش روسیه
	اعتراض‌های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ
گسترش ناتو به شرق	ناتو
	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو
	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین
اقتصاد جهانی	بحران اقتصادی در جهان
	بحران شدید اقتصادی روسیه
فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	تداوم ضعف ارتش روسیه
	شکست‌ناپذیری اوکراین

در این گام به منظور تعیین میزان ارتباط و تأثیر نیروهای پیشران بر عامل‌های کلیدی در طرح‌های سناریویی، با کسب نظر خبرگان اقدام به تهیه و تکمیل جداول تعیین میزان ارتباط کمی و تأثیر نیروهای پیشران بر عامل‌های کلیدی هر یک از طرح‌های سناریویی چهارگانه

به صورت کمی می‌شود. عامل‌های کلیدی در اولین سطر جدول به ترتیب "نسبت درصد تأثیر" مشخص شده در جداول تعیین میزان ارتباط عامل‌های کلیدی تأثیرگذار بر طرح‌های سناریویی چهارگانه و موضوع تحقیق در گام دوم و نیروهای پیشران در اولین ستون از سمت راست در جداول طرح‌های سناریویی چهارگانه درج می‌گردد و در ادامه با استفاده از جدول ۱۰ ترجیحات قضاوتی مدنظر با اجماع نظر اعضاء خبرگان و کارشناسان تکمیل می‌گردد. سپس حاصل جمع امتیازهای هر یک از عوامل کلیدی به تفکیک در آخرین ردیف جداول ۱۱ تا ۱۴ و نیز حاصل جمع امتیازهای هر یک از نیروهای پیشران به تفکیک در ستون آخر درج می‌گردد. هنگامی که کلّ خانه‌های جدول هر طرح سناریویی طی جلسات کارشناسی تکمیل شد، آنگاه با جمع زدن اعداد مندرج در هر یک از ردیف‌های مربوط به نیروهای پیشران و عوامل کلیدی هر یک از طرح‌های سناریویی چهارگانه و با تقسیم حاصل جمع عوامل کلیدی بر حاصل جمع نیروهای پیشران متناظر، میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی تعیین می‌گردد.

جدول ۱۰: ترجیحات قضاوتی

ارتباط خیلی قوی	ارتباط قوی	ارتباط متوسط	ارتباط ضعیف	بی ارتباط
۹	۷	۵	۳	۱

جدول ۱۱: تعیین میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی طرح سناریویی اول

عوامل کلیدی نیروهای پیشران	تداوم ضعف ارتش روسیه	ناتو	بحران اقتصادی در جهان	پیروزی اوکراین در جنگ	جمع امتیاز نیروهای پیشران
هژمونی بین‌المللی	۳	۹	۳	۵	۲۰
گسترش ناتو به شرق	۷	۹	۳	۳	۲۲
اقتصاد جهانی	۳	۳	۹	۵	۲۰
فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	۹	۹	۳	۵	۲۶
جمع امتیازهای عوامل کلیدی	۲۲	۳۰	۱۸	۱۸	

با توجه به نتایج به‌دست آمده، از بین نیروهای پیشران مؤثر بر عامل‌های کلیدی در نظر گرفته شده برای سناریو اول، نیروهای پیشران فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین، گسترش ناتو به شرق، هژمونی بین‌المللی و اقتصاد جهانی به ترتیب دارای بیشترین تأثیر بر عامل‌های کلیدی است. از بین عامل‌های کلیدی پی‌شنه‌های نیز تیم خبرگان به ترتیب ناتو، تداوم ضعف ارتش روسیه، بحران اقتصادی در جهان و پیروزی اوکراین در جنگ را جزء اساسی‌ترین عامل‌های کلیدی قلمداد نمودند.

با توجه به جمع امتیازات به دست آمده در ستون‌ها برای عوامل کلیدی و جمع امتیازات به دست آمده در ردیف‌ها برای نیروهای پیشران، این گونه استنباط می‌شود که گسترش ناتو به شرق با عامل کلیدی ناتو با بیشترین ارتباط و تأثیر کمی ۱/۳ در اولویت اول، نیروی پیشران هژمونی بین‌المللی با عامل کلیدی تداوم ضعف ارتش روسیه با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱/۱ در اولویت دوم، نیروی پیشران اقتصاد جهانی با عامل کلیدی بحران اقتصادی در جهان با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۹ در اولویت سوم و نیروی پیشران فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین با عامل کلیدی پیروزی اوکراین در جنگ با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۶۹ در اولویت چهارم قرار دارد.

جدول ۱۲: تعیین میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی طرح سناریویی دوم

عوامل کلیدی نیروهای پیشران	بحران شدید اقتصادی روسیه	شکست‌ناپذیری اوکراین	اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ	بحران اقتصادی در جهان	جمع امتیاز نیروهای پیشران
هژمونی بین‌المللی	۷	۷	۹	۳	۲۶
گسترش ناتو به شرق	۳	۵	۷	۳	۱۸
اقتصاد جهانی	۷	۱	۵	۹	۲۲
فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	۱	۹	۵	۱	۱۶
جمع امتیازهای عوامل کلیدی	۱۸	۲۲	۲۶	۱۶	

با توجه به نتایج به دست آمده از بین نیروهای پیشران مؤثر بر عامل‌های کلیدی در نظر گرفته شده برای سناریو دوم، نیروهای پیشران هژمونی بین‌المللی، اقتصاد جهانی، گسترش ناتو به شرق و فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین دارای بیشترین تأثیر بر عامل‌های کلیدی و از میان عامل‌های کلیدی پیشنهادی تیم کارشناسی، به ترتیب اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ، شکست‌ناپذیری اوکراین، بحران شدید اقتصادی روسیه و بحران اقتصادی در جهان را جزء اساسی-ترین عامل‌های کلیدی محسوب نمودند.

نتیجه اینکه نیروی پیشران اقتصاد جهانی با عامل کلیدی اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ، با بیشترین میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱/۱۸، نیروی پیشران گسترش ناتو به شرق با عامل کلیدی شکست‌ناپذیری اوکراین با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱/۲ در اولویت دوم، نیروی پیشران فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین با عامل کلیدی بحران اقتصادی در جهان با میزان ارتباط و

تأثیر کمی ۱ در اولویت سوم و نیروی پیشران هژمونی بین‌المللی با عامل کلیدی بحران شدید اقتصادی روسیه با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۶۹ در اولویت چهارم قرار دارد.

جدول ۱۳: تعیین میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی طرح سناریویی سوم

عوامل کلیدی نیروهای پیشران	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین	بحران اقتصادی در جهان	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو	جمع امتیاز نیروهای پیشران
هژمونی بین‌المللی	۹	۹	۱	۷	۲۶
گسترش ناتو به شرق	۹	۹	۱	۹	۲۸
اقتصاد جهانی	۱	۱	۹	۱	۱۲
فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	۹	۹	۱	۳	۲۲
جمع امتیازهای عوامل کلیدی	۲۸	۲۸	۱۲	۲۰	

با توجه به نتایج حاصل شده، از بین نیروهای پیشران مؤثر بر عامل‌های کلیدی در نظر گرفته شده برای سناریو سوم و با اجماع نظر خبرگان، نیروهای پیشران گسترش ناتو به شرق، هژمونی بین‌المللی، فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین و اقتصاد جهانی را به ترتیب دارای بیشترین تأثیر بر عامل‌های کلیدی دانسته و از میان عامل‌های کلیدی پیشنهادی، اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه و افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین در اولویت اول و تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو در اولویت دوم و بحران اقتصادی در جهان در اولویت سوم اساسی‌ترین عامل‌های کلیدی قرار گرفتند.

از این رو نیروی پیشران هژمونی بین‌المللی با عامل کلیدی اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه با بیشترین ارتباط و تأثیر کمی ۱/۰۷ در اولویت اول، نیروی پیشران گسترش ناتو به شرق با عامل کلیدی افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱ و نیروی پیشران اقتصاد جهانی با عامل کلیدی بحران اقتصادی در جهان با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱ را در اولویت دوم و نیروی پیشران فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین با عامل کلیدی تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۹ در اولویت سوم قرار می‌گیرند.

جدول ۱۴: تعیین میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی طرح سناریویی چهارم

عوامل کلیدی / نیروهای پیشران	اعتراض های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ	پیروزی اوکراین در جنگ	کودتای ارتش روسیه	بحران اقتصادی در جهان	جمع امتیاز نیروهای پیشران
هژمونی بین المللی	۳	۷	۱	۳	۱۴
گسترش ناتو به شرق	۱	۵	۳	۳	۱۲
اقتصاد جهانی	۵	۳	۱	۹	۱۸
فناوری های نوپدید در جنگ اوکراین	۱	۷	۵	۳	۱۶
جمع امتیازهای عوامل کلیدی	۱۰	۲۲	۱۰	۱۸	

با توجه به نتایج به دست آمده از بین نیروهای پیشران مؤثر بر عامل های کلیدی در نظر گرفته شده برای سناریو چهارم، نیروهای پیشران اقتصاد جهانی، فناوری های نوپدید در جنگ اوکراین، هژمونی بین المللی و گسترش ناتو به شرق به ترتیب دارای بیشترین تأثیر بر عامل های کلیدی و از میان عامل های کلیدی پیشنهادی تیم خبرگان پیروزی اوکراین در جنگ، بحران اقتصادی در جهان، کودتای ارتش روسیه و اعتراض های گسترده مردم روسیه علیه تداوم جنگ را جزء اساسی ترین عامل های کلیدی محسوب نمودند.

از این رو این گونه استنباط می شود که نیروی پیشران گسترش ناتو به شرق با عامل کلیدی پیروزی اوکراین در جنگ با بیشترین ارتباط و تأثیر کمی ۱/۸۳ در اولویت اول، نیروی پیشران فناوری های نوپدید در جنگ اوکراین با عامل کلیدی بحران اقتصادی در جهان با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۱/۱۲ در اولویت دوم، نیروی پیشران هژمونی بین المللی با عامل کلیدی اعتراض های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۷۱ در اولویت سوم و نیروی پیشران اقتصاد جهانی با عامل کلیدی کودتای ارتش روسیه با میزان ارتباط و تأثیر کمی ۰/۵۵ در اولویت چهارم قرار می گیرند.

گام چهارم: تعیین میزان عدم قطعیت عامل های کلیدی طرح های سناریویی چهارگانه

این گام را می‌توان قلب فرایند سناریونویسی دانست. در این گام خبرگان با استفاده از دو معیار "اهمیت و تأثیر آن‌ها" و "میزان عدم قطعیت" با اجماع نظر، اولویت‌بندی عوامل کلیدی طرح‌های سناریویی چهارگانه را انجام می‌دهند و میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی را در طرح‌های سناریویی بررسی می‌کنند.

جدول ۱۵: تعیین میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی در سناریو اول

ردیف	عوامل کلیدی	میزان عدم قطعیت	توضیحات
۱	ناتو	۱۱ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با کمترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۲	پیروزی اوکراین در جنگ	۳۳ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با بیشترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۳	تداوم ضعف ارتش روسیه	۲۸ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده دوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده سوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.

با در نظر داشتن درصد عدم قطعیت‌های درج‌شده در جدول بالا که حاصل اجماع نظر اعضا خبرگان است، دستیابی به عامل مهم (پیروزی اوکراین در جنگ) در افق ۱۴۰۷ با بیشترین ابهام و مه‌آلودگی مواجه است. بنابراین عامل کلیدی یادشده مهم‌ترین دغدغه برای دستیابی به سناریو جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم) در افق ۱۴۰۷ است. بر اساس نظر خبرگان، عامل کلیدی یادشده بیشترین تأثیر را در تحقق و یا عدم تحقق سناریو اول خواهد داشت. سایر عوامل کلیدی نیز به ترتیب با عدم قطعیت‌هایی به شرح درصدهای ثبت‌شده در جدول بالا و به نسبت تعیین شده، دارای اثرگذاری و اثرپذیری خاصی در اجرایی شدن سناریو اول هستند. به‌منظور بهره‌برداری مناسب از یافته‌های جدول بالا، مهم‌ترین عوامل کلیدی سناریو اول بر اساس میزان درصد عدم قطعیت، به شرح جدول ۱۶ تنظیم می‌شود:

جدول ۱۶: اولویت‌بندی عوامل کلیدی سناریو اول بر اساس میزان "عدم قطعیت و ترتیب اهمیت"

ترسیم سناریو های محتمل فراروی جنگ روسیه و اوکراین در افق ۱۴۰۷ / ۴۳

اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	پیروزی اوکراین در جنگ	۳۳ درصد
دوم	تداوم ضعف ارتش روسیه	۲۸ درصد
سوم	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد
چهارم	ناتو	۱۱ درصد

جدول ۱۷: تعیین میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی در سناریو دوم

ردیف	عوامل کلیدی	میزان عدم قطعیت	توضیحات
۱	اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ	۳۵ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با بیشترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۲	شکست‌ناپذیری اوکراین	۳۰ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده دوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۳	بحران شدید اقتصادی روسیه	۱۴ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده سوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۲ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با کمترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.

با در نظر داشتن درصد عدم قطعیت‌های درج‌شده در جدول بالا، دستیابی به عامل مهم (اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ) در افق ۱۴۰۷ با بیشترین ابهام و مه آلودگی مواجه است، بنابراین عامل کلیدی یادشده مهم‌ترین دغدغه برای دستیابی به راه‌حل دیپلماتیک در افق زمانی مدنظر است. عامل یادشده، بیشترین تأثیر را در تحقق و یا عدم تحقق سناریو دوم خواهد داشت. سایر عوامل کلیدی نیز به ترتیب دارای عدم قطعیت‌هایی به شرح درصدهای ثبت‌شده در جدول بالا هستند که هر کدام به نسبت دارای اثرگذاری و اثرپذیری خاصی، در اجرایی شدن سناریو دوم هستند.

به‌منظور بهره‌برداری مناسب از یافته‌های جدول بالا، مهم‌ترین عوامل کلیدی سناریو دوم بر اساس میزان درصد عدم قطعیت، به شرح جدول ۱۸ تنظیم می‌شود.

جدول ۱۸: اولویت‌بندی عوامل کلیدی سناریو دوم بر اساس میزان "عدم قطعیت و اهمیت"

اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ	۳۵ درصد
دوم	شکست‌ناپذیری اوکراین	۳۰ درصد
سوم	بحران شدید اقتصادی روسیه	۱۴ درصد
چهارم	بحران اقتصادی در جهان	۱۲ درصد

جدول ۱۹: تعیین میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی در سناریو سوم

ردیف	عوامل کلیدی	میزان عدم قطعیت	توضیحات
۱	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو	۲۵ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با بیشترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۲	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه	۱۵ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده دوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۳	افزایش سطح کمک‌های نظامی ناتو به اوکراین	۱۰ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با کمترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۲ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده سوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.

با در نظر داشتن درصدهای عدم قطعیت درج‌شده در جدول بالا، دستیابی به عامل مهم (تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو) در افق ۱۴۰۷ با بیشترین ابهام و مه آلودگی مواجه می‌باشد. بنابراین عامل کلیدی یادشده، مهم‌ترین دغدغه برای دستیابی راه‌حل اروپایی در افق ۱۴۰۷ است. عامل یادشده، بیشترین تأثیر را در تحقق و یا عدم تحقق سناریو سوم خواهد داشت. سایر عوامل کلیدی نیز به ترتیب دارای عدم قطعیت‌هایی به شرح درصدهای ثبت‌شده در جدول بالا هستند که هر کدام به نسبت دارای اثرگذاری و اثرپذیری خاصی در اجرایی شدن سناریو سوم هستند.

به‌منظور بهره‌برداری مناسب از یافته‌های جدول بالا، مهم‌ترین عوامل کلیدی سناریو سوم بر اساس میزان درصد عدم قطعیت، به شرح جدول ۲۰ تنظیم می‌شود:

جدول ۲۰: اولویت بندی عوامل کلیدی سناریو سوم بر اساس میزان "عدم قطعیت و اهمیت"

اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	تبعات پیوستن سوئد و فنلاند به پیمان ناتو	۲۵ درصد
دوم	اصرار به حفظ هژمونی اروپا در منطقه	۱۵ درصد
سوم	بحران اقتصادی در جهان	۱۲ درصد
چهارم	افزایش سطح کمک های نظامی ناتو به اوکراین	۱۰ درصد

جدول ۲۱: تعیین میزان عدم قطعیت و اهمیت عوامل کلیدی در سناریو چهارم

ردیف	عوامل کلیدی	میزان عدم قطعیت	توضیحات
۱	کودتای ارتش روسیه	۳۹ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با بیشترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۲	پیروزی اوکراین در جنگ	۳۰ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده دوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۳	اعتراض های گسترده مردم روسیه علیه تداوم جنگ	۲۹ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ در رده سوم عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد	این عامل کلیدی مهم در افق ۱۴۰۷ با کمترین عدم قطعیت در مقایسه با سایر عوامل کلیدی مهم در این سناریو قرار دارد.

با در نظر داشتن درصدهای عدم قطعیت درج شده در جدول بالا، دستیابی به عامل مهم (کودتای ارتش روسیه) در افق ۱۴۰۷ با بیشترین ابهام و مه آلودگی مواجه می باشد. بنابراین عامل کلیدی یاد شده مهم ترین دغدغه برای دستیابی به سناریوی سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه در افق ۱۴۰۷ است، لذا عامل یاد شده، بیشترین تأثیر را در تحقق و یا عدم تحقق سناریو چهارم خواهد داشت. سایر عوامل کلیدی نیز به ترتیب دارای عدم قطعیت هایی به شرح درصدهای ثبت شده در جدول بالا هستند که هر کدام به نسبت دارای اثرگذاری و اثرپذیری خاصی، در اجرایی شدن سناریو چهارم هستند.

به منظور بهره برداری مناسب از یافته های جدول بالا، مهم ترین عوامل کلیدی سناریو چهارم بر اساس میزان درصد عدم قطعیت، به شرح جدول ۲۲ تنظیم می شود:

جدول ۲۲: اولویت‌بندی عوامل کلیدی سناریو چهارم بر اساس میزان "عدم قطعیت و اهمیت"

اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	کودتای ارتش روسیه	۳۹ درصد
دوم	پیروزی اوکراین در جنگ	۳۰ درصد
سوم	اعتراض‌های گسترده مردم روسیه به تداوم جنگ	۲۹ درصد
چهارم	بحران اقتصادی در جهان	۱۴ درصد

گام پنجم: شناسایی (ابداع یا خلق) و تعیین منطق سناریوها یا منطق‌دهی به سناریوها
 در این گام از "زمان، چرایی و میزان اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران بر یکدیگر بر اساس هر یک از عوامل کلیدی سناریوهای چهارگانه" اطلاع حاصل می‌کنیم. در ادامه به ترتیب اولویت تعیین شده برای عوامل کلیدی هر یک از طرح‌های سناریویی چهارگانه اقدام به تشکیل جداول اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران به ازاء هر عامل کلیدی می‌شود تا از این طریق میزان اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران مشترک چهارگانه برای چهار طرح سناریویی با در نظر داشتن هر عامل کلیدی در طرح سناریویی مربوط با استفاده از جدول ترجیحات قضاوتی و نظر خبرگان تعیین شود.

جدول ۲۳: اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران طرح سناریو اول

ردیف	پیشران‌های اثرگذار		گسترش ناتو به شرق	اقتصاد جهانی	فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	جمع کل پیشران‌های تأثیرپذیر	میانگین پیشران‌های تأثیرپذیر
	هژمونی بین‌المللی	پیشران‌های اثرگذار					
	هژمونی بین‌المللی	۹	۵	۷	۲۱	۷	
	گسترش ناتو به شرق	۹	۳	۷	۱۹	۶,۳	
	اقتصاد جهانی	۵	۳	۵	۱۷	۵,۶	
	فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	۵	۱۱	۷	۱۵	۵	
	جمع کل پیشران‌های اثرگذار	۲۳	۱۹	۱۷	۲۳,۹		
	میانگین امتیاز پیشران‌های اثرگذار	۶,۳	۷,۶	۳,۶	۵,۶	۲۳,۱	

با توجه به جدول ۲۳ نیروهای پیشران اثرگذار «گسترش ناتو به شرق» در اولویت اول، «هژمونی بین‌المللی» در اولویت دوم، «فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین» در اولویت سوم و «اقتصاد جهانی» در اولویت چهارم میزان اثرگذاری قرار دارند. ضمن اینکه نیروهای پیشران اثرپذیر «هژمونی بین‌المللی» در اولویت اول، «گسترش ناتو به شرق» در اولویت دوم، «اقتصاد جهانی» در اولویت سوم و «فناوری‌های

نویدید در جنگ اوکراین» در اولویت چهارم میزان تأثیرپذیری قرار دارند.

جدول ۲۴: اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران طرح سناریو اول

میانگین پیشران‌های تأثیرپذیر	جمع کل پیشران‌های تأثیرپذیر	فناوری‌های نویدید در جنگ اوکراین	اقتصاد جهانی	گسترش ناتو به شرق	هژمونی بین‌المللی	پیشران‌های اثرگذار	
						پیشران‌های اثرپذیر	میانگین
۵,۶	۱۷	۵	۵	۷		هژمونی بین‌المللی	
۷	۲۱	۷	۵		۹	گسترش ناتو به شرق	
۴,۳	۱۳	۱		۷	۵	اقتصاد جهانی	
۳	۹		۱	۵	۳	فناوری‌های نویدید در جنگ اوکراین	
۱۹,۹	مجموع میانگین‌ها	۱۳	۱۱	۱۹	۱۷	جمع کل پیشران‌های اثرگذار	
۱۹,۸		۴,۳	۳,۶	۶,۳	۵,۶	میانگین امتیاز پیشران‌های اثرگذار	

با توجه به جدول ۲۴، نیروهای پیشران اثرگذار «گسترش ناتو به شرق» در اولویت اول، «هژمونی بین‌المللی» در اولویت دوم، «فناوری‌های نویدید در جنگ اوکراین» در اولویت سوم و «اقتصاد جهانی» در اولویت چهارم میزان اثرگذاری قرار دارند. ضمن اینکه نیروهای پیشران اثرپذیر «گسترش ناتو به شرق» در اولویت اول، «هژمونی بین‌المللی» در اولویت دوم، «اقتصاد جهانی» در اولویت سوم و «فناوری‌های نویدید در جنگ اوکراین» در اولویت چهارم میزان تأثیرپذیری قرار دارند.

جدول ۲۵: اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران طرح سناریو اول

میانگین پیشران‌های تأثیرپذیر	جمع کل پیشران‌های تأثیرپذیر	فناوری‌های نویدید در جنگ اوکراین	اقتصاد جهانی	گسترش ناتو به شرق	هژمونی بین‌المللی	پیشران‌های اثرگذار	
						پیشران‌های اثرپذیر	میانگین
۵,۶	۱۷	۷	۵	۵		هژمونی بین‌المللی	
۷	۲۱	۵	۷		۹	گسترش ناتو به شرق	
۴,۳	۱۳	۱		۵	۷	اقتصاد جهانی	

۶,۳	۱۹		۳	۷	۹	فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین
۲۳/۲	مجموع	۱۳	۱۵	۱۷	۲۵	جمع کل پیشران‌های اثرگذار
۲۳/۲	میانگین‌ها	۴,۳	۵	۵,۶	۸,۳	میانگین امتیاز پیشران‌های اثرگذار

با توجه به جدول ۲۵، نیروهای پیشران «هژمونی بین‌المللی» در اولویت اول، «گسترش ناتو به شرق» در اولویت دوم، «اقتصاد جهانی» در اولویت سوم و «فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین» در اولویت چهارم میزان اثرگذاری قرار دارند. ضمن اینکه نیروهای پیشران «گسترش ناتو به شرق» در اولویت اول، «فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین» در اولویت دوم، «هژمونی بین‌المللی» در اولویت سوم و «اقتصاد جهانی» در اولویت چهارم میزان تأثیرپذیری قرار دارند.

جدول ۲۶: اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران طرح سناریو اول

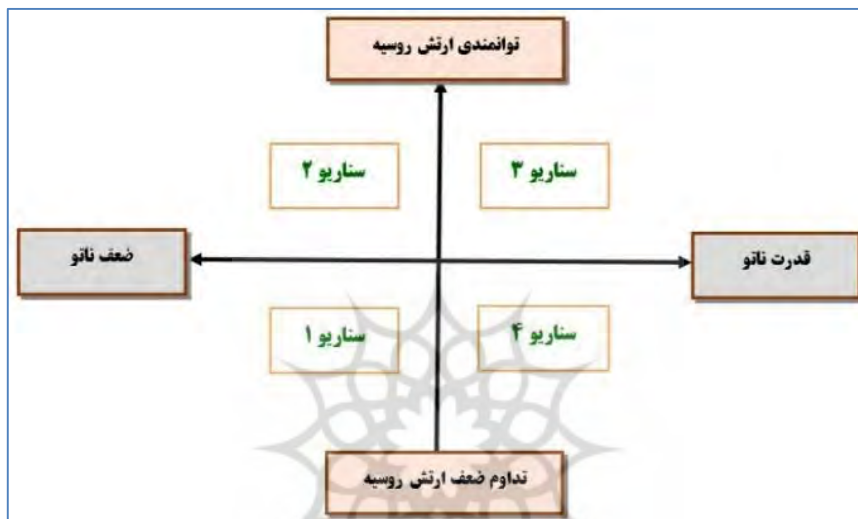
میانگین پیشران‌های تأثیرپذیر	جمع کل پیشران‌های تأثیرپذیر	فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	اقتصاد جهانی	گسترش ناتو به شرق	هژمونی بین‌المللی	پیشران‌های اثرگذار	
						پیشران‌های اثرپذیر	میانگین
۶,۳	۱۹	۳	۹	۷		هژمونی بین‌المللی	
۵	۱۵	۳	۷		۵	گسترش ناتو به شرق	
۴,۳	۱۳	۱		۷	۵	اقتصاد جهانی	
۲,۳	۷		۳	۱	۳	فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین	
۱۷,۹	مجموع	۷	۱۹	۱۵	۱۳	جمع کل پیشران‌های اثرگذار	
۱۷,۹	میانگین‌ها	۲,۳	۵	۵	۴,۳	میانگین امتیاز پیشران‌های اثرگذار	

با توجه به جدول ۲۶، نیروهای پیشران اثرگذار «اقتصاد جهانی» در اولویت اول، «گسترش ناتو به شرق» در اولویت دوم، «هژمونی بین‌المللی» در اولویت سوم و «فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین» در اولویت چهارم میزان اثرگذاری قرار دارند. ضمن اینکه نیروهای پیشران اثرپذیر «هژمونی بین‌المللی» در اولویت اول، «گسترش ناتو به شرق» در اولویت دوم، «اقتصاد جهانی» در اولویت سوم و «فناوری‌های نوپدید در جنگ اوکراین» در اولویت چهارم میزان تأثیرپذیری قرار دارند.

به همین روال انجام شده برای سه طرح سناریویی دیگر هم این جداول یعنی جدول‌های شماره ۲۳ تا ۲۶ اقدام می‌گردد تا اولویت‌های هر کدام از نیروهای پیشران اثرگذار و تأثیرپذیر مشخص گردد. نتیجه برآیند تمام جداول اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران چهار طرح سناریویی، در جدول ۲۷ ترسیم شده است.

در ادامه این مرحله محققین به همراه گروه خبرگان و با اجماع نظر اقدام به شناسایی دو عامل کلیدی که دارای بیشترین میزان عدم قطعیت و تأثیر بر سناریوها، با در نظر گرفتن موضوع

اصلی نمودند. پس از تشکیل جلسات خبرگی، دو عامل "تداوم تضعیف ارتش روسیه" و "ناتو" به عنوان دو عامل کلیدی دارای شرایط فوق تشخیص و نمودار صلیبی ۱ برای آن‌ها ترسیم شد. در این نمودار، وضعیت هر یک از سناریوهای چهارگانه بر اساس وضعیت جانمایی دو عامل کلیدی یاد شده یکبار در حالت مثبت و یکبار در حالت منفی، چهار طرح سناریو را در چهار ربع نمودار تشکیل می‌دهد.

نمودار ۱: نمودار صلیبی چهار طرح سناریویی

جدول ۲۷: اثرگذاری و اثرپذیری نیروهای پیشران چهار طرح سناریویی

ردیف	عوامل کلیدی	سناریو اول		سناریو دوم		سناریو سوم		سناریو چهارم		الترگذاری و التریادهای نیروهای پیشان سناریوهای چهارگانه		اولویت عوامل کلیدی براساس جمع کل میانگین امتیازهای التریادهای نیروهای پیشان در سناریوهای چهارگانه
		مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	مجموع میانگین امتیاز التریادهای نیروهای پیشان	
۱	ناآرامی	۲۳/۱	۲۳/۱									۲
۲	پیروزی اوکراین در جنگ	۱۹/۸	۱۹/۸									۳
۳	تداوم ضعف ارتش روسیه	۲۴/۶	۲۴/۶									۱
۴	بحران اقتصادی در جهان	۱۷/۹	۱۷/۹									۴
۵	اجماع جامعه جهانی در خاتمه جنگ			۲۱/۲	۲۱/۲							۱
۶	شکست ناپذیری اوکراین	۱۸/۵	۱۸/۵									۲
۷	بحران شدید اقتصادی روسیه	۱۶/۵	۱۶/۵			۱۶/۵	۱۶/۵					۴
۸	بحران اقتصادی در جهان	۱۷/۱	۱۷/۱			۱۷/۲	۱۷/۲					۳
۹	تبعات پروتسن سولد و فنلاند به پیمان ناآرامی			۲۴/۲	۲۴/۲							۱
۱۰	اصرار به حفظ مؤتمنی اروپا در منطقه	۱۹/۳	۱۹/۳			۱۸/۹	۱۸/۹					۳
۱۱	افزایش سطح کمکهای نظامی ناآرامی به اوکراین	۲۲/۷	۲۲/۷			۲۲/۲	۲۲/۲					۲
۱۲	بحران اقتصادی در جهان	۱۸/۹	۱۸/۹			۱۸/۴	۱۸/۴					۴
۱۳	کودکای ارتش روسیه	۲۳/۲	۲۳/۲	۲۳/۲	۲۳/۲							۲
۱۴	انقضای گسترده مردم روسیه علیه تداوم جنگ	۲۳/۴	۲۳/۴	۲۳/۳	۲۳/۳							۱
۱۵	پیروزی اوکراین در جنگ	۱۹/۹	۱۹/۹			۱۹/۷	۱۹/۷					۳
۱۶	بحران اقتصادی در جهان	۱۶/۸	۱۶/۸	۱۶/۵	۱۶/۵							۴
	جمع کل امتیازهای نیروهای پیشان التریادهای و التریادهای سناریوهای چهارگانه با توجه به مجموع عوامل کلیدی آنها	۸۵/۴	۸۶/۹	۷۳/۴	۷۳/۴	۸۳/۷	۸۵/۲	۸۳/۷	۸۲/۷			-
	اولویت نیروهای پیشان التریادهای و التریادهای سناریوهای چهارگانه با توجه به مجموع عوامل کلیدی آنها	۲	۱	۶	۶	۴	۳	۴	۵			-

جانمایی چهار سناریو اصلی موضوع تحقیق طبق نمودار صلیبی به شرح جدول ۲۸ می باشد.

جدول ۲۷: جانمایی چهار سناریو اصلی موضوع تحقیق طبق نمودار صلیبی

ردیف	عنوان طرح اصلی سناریو	نوع سناریو
۱	جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم)	سناریوی فاجعه آمیز
۲	راه حل دیپلماتیک	سناریوی خوش بینانه
۳	جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین	سناریوی بدبینانه
۴	سرنوشتی پوتین و تجزیه روسیه	سناریوی بدبینانه

گام ششم: داستان سربای سناریوها

سناریو اول: جنگ طولانی مدت (جنگ جهانی سوم) به عنوان سناریوی فاجعه آمیز (از دیدگاه غرب)

فرسایشی شدن جنگ روسیه و اوکراین به نفع آمریکا و غرب تمام شده و روسیه بیش از پیش تضعیف گردیده است. غرب به هدفش یعنی تضعیف روسیه رسیده و این کشور جایگاه خود را در عرصه بین المللی از دست داده است. تداوم این فرایند، روسیه را به سرنوشت شوروی سابق چند سال بعد از حمله به افغانستان دچار نموده است و از تهاجم به خاک اوکراین پشیمان شده است.

تضعیف روحیه نیروهای روسیه، عدم تدارکات کافی و رهبری نامناسب روند جنگ را طولانی و تسلط نیروهای روسی بر شهرهای اوکراین را غیرممکن ساخته است. به خاطر ضعف پشتیبانی و عدم تدارکات مطلوب و مستمر، حفظ تسلط ارتش روسیه بر مناطق اشغال شده، با مشکل اساسی مواجه شده است. به علت پهناور بودن اوکراین، روسیه نتوانسته نیروهای کافی برای اشغال کامل آن فراهم آورد و ناکام در برابر نیروهای دفاعی اوکراین بوده که مقاومت بیش از حد انتظار از خود نشان داده‌اند و هم‌زمان نیز از حمایت مردمی و پشتیبانی کشورهای غربی در تأمین سلاح و مهمات مجهز به فناوری‌های نوپدید برخوردار شده‌اند؛ به پیشروی‌های مقتدرانه خود ادامه داده‌اند. در افق زمانی پژوهش، غرب به این نتیجه رسیده که بایستی یک‌بار برای همیشه مشکل روسیه را حل نموده و در برابر آن کوتاه نیاید. به نفع غرب است که این جنگ فرسایشی شود تا قدرت روسیه کم و کم‌تر گردد. سرانجام پس از سال‌ها، با مرگ پوتین و روی کار آمدن رهبر جدید در روسیه، نیروهای این کشور خاک اوکراین را ترک نموده‌اند.

سناریو دوم: جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین به‌عنوان سناریوی بدبینانه (از دیدگاه غرب)

در مقابل تهاجم نظامی روسیه به اوکراین، غرب به‌طور مرتب بر میزان تحریم‌ها علیه این کشور افزوده است. تهاجم روسیه به‌عنوان بدترین تهاجم نظامی در اروپا در دهه‌های اخیر شناخته شده که باعث آوارگی میلیون‌ها نفر شده است. ده‌ها هزار غیرنظامی و نظامی در آن کشته شده‌اند و ویرانی کارخانه‌ها، بیمارستان‌ها، پل‌ها، مدارس و منازل مسکونی را در بر داشته است. روسیه راه اوکراین را به‌طور کامل به دریای آزوف قطع کرده و کنترل کامل بندر کلیدی ماریوپل را به دست آورده است. غرب مذاکره را راه‌حل مناسبی برای پایان جنگ می‌داند، تداوم چنین روندی تمایل غرب را برانگیخته تا این جنگ به جنگ اروپایی تغییر رویکرد داشته باشد. نقش اروپا در تجارت بین‌الملل رو به کاهش بوده به‌طوری‌که مراکز نفوذ اقتصادی و سیاسی به سمت شرق تمایل پیدا کرده‌اند و به مرور جنگ به خارج از مرزهای اوکراین سرایت کرده است. حضور گسترده ارتش روسیه در خاک اوکراین منجر به شکست اوکراین و در نهایت تجزیه آن به مناطق مستقل جدیدی گردیده است. فدراسیون روسیه به دنبال قلمروگستری خود در خاک مولداوی و گرجستان است که این امر اشتباه محاسباتی بوده و باعث تشدید درگیری در این مناطق شده است. ارتش روسیه آسیب‌قابل توجهی به خارکیف وارد کرده و موجب تشدید خطر جنگ با ناتو شده است. علی‌رغم تمام خطراتی که برای روسیه وجود دارد، رهبری روسیه خطر تهاجم علیه کشورهای عضو ناتو را تنها راه نجات خود می‌داند. روسیه هنجارهای دیرینه بین‌المللی را زیر پا گذاشته و نیروهای هسته‌ای خود را در سطح بالاتری از آمادگی قرار داده

است. تداوم این روندها منجر به گسترش جنگ در سراسر اروپا و تجزیه اوکراین شده است.

سناریو سوم: راه حل دیپلماتیک

حمله‌ها به شهرهای اوکراین ادامه دارد. جنگ به زیان روسیه ادامه یافته و تحریم‌ها باعث ناآرامی در مسکو شده است. با بازگشت اجساد کشته‌شدگان به کشور، مخالفت‌های مردمی در سطح شهرهای روسیه افزایش یافته است. مردم و مقامات اوکراین ویرانی مداوم کشور خود را به چشم دیده‌اند و از مجامع جهانی به ویژه کشورهای غربی درخواست کمک نظامی و مالی می‌کنند. اوکراین، حاکمیت روسیه بر کریمه و بخش‌هایی از دونباس را پذیرفته و روسیه نیز با استقلال اوکراین و حق آن کشور برای تعمیق روابط با اروپا موافقت کرده است. آمریکا مصمم به ادامه تحریم علیه روسیه و کمک نظامی به اوکراین بوده و از این طریق با جاه‌طلبی‌های روسیه بدون استفاده از نیروی نظامی مقابله کرده است. تحریم‌های انرژی اروپا توسط روسیه، بحران مواد غذایی و غلات در سراسر جهان، تحریم‌های بین‌المللی و خصوصاً کشورهای اروپایی علیه روسیه، دو طرف را در یک تنگنا قرار داده به‌طوری‌که روسیه به گزینه راه‌حل دیپلماتیک تن داده است. تداوم روند مذکور منجر به موافقت روسیه با مذاکرات و برقراری امکان آتش‌بس از طریق مذاکره شده است.

سناریو چهارم: سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه

پلیس با مخالفان جنگ اوکراین در مسکو برخورد کرده و هزاران سرباز روسی کشته شده‌اند. تحریم‌های اقتصادی کمرشکن منجر به عدم حمایت مردمی از دولت شده و خطر انقلاب مردمی متصور است. مخالفان در داخل کشور به شدت سرکوب شده‌اند اما در نهایت سرکوب ناکام مانده و مخالفت شمار کثیری از نخبگان نظامی، سیاسی و اقتصادی را به همراه داشته است. کودتای خونین اتفاق افتاده و پوتین از قدرت خلع شده است. برخی از رهبران غرب از چشم‌انداز تغییر رژیم در روسیه استقبال کرده‌اند در حالی که برخی دیگر معتقدند این موضوع باید تنها برای واداشتن روسیه به عقب‌نشینی در دستور کار قرار گیرد. در این بین، آمریکا تلاش مضاعفی برای برانگیختن مردم روسیه علیه دولت پوتین داشته است. با تشدید تحریم‌ها، زندگی روزمره روس‌ها سخت‌تر از قبل شده، قیمت اقلام اولیه و مواد غذایی افزایش یافته و شهروندان روسیه با کمبود مایحتاج روبرو هستند. انتقادات از سوی سرمایه‌داران و رجال مشهور روس افزایش یافته است. تداوم روندهای مذکور تجزیه روسیه را همچون شوروی سابق رقم زده است.

گام هفتم - بررسی و اولویت‌بندی سناریوها

بعد از تهیه و تدوین سناریوها، با رجوع به عناوین شناخته شده برای آن‌ها در گام اول، اقدام

به اولویت بندی سناریوها می شود تا از این طریق امکان پایش مستمر ظهور و بروز سناریوها در افق ۱۴۰۷ تعیین شود و تخصیص منابع در این راستا امکان پذیر گردد (جدول ۲۸). برای این منظور ترجیح های قضاوتی ارزیابی وضعیت سناریوهای چهارگانه به صورت کم ترین (۱)، کم (۳)، متوسط (۵)، مناسب (۷) و بیشترین (۹) در نظر گرفته شد.

جدول ۲۸: ارزیابی وضعیت سناریوهای چهارگانه با پنج ویژگی

ردیف	ویژگی سناریوهای تهیه شده	سناریوها			
		اول	دوم	سوم	چهارم
الف	آیا سناریو موجه و قابل قبول است؟ (یعنی امکان وقوع دارد؟)	۹	۷	۵	۵
ب	آیا سناریو جهت تصمیم گیری ها مؤثر واقع می شود؟	۷	۹	۷	۷
پ	آیا در سناریو چالش های آینده موضوع پژوهش به چشم می آید؟	۹	۹	۹	۹
ت	آیا سازگاری درونی در اجزای تشکیل دهنده سناریو مشاهده می شود؟	۹	۹	۹	۷
ث	آیا روابط علی و معلولی در سناریو رعایت شده است؟	۹	۷	۵	۵
جمع		۴۳	۴۱	۳۵	۳۳

با ارزیابی صورت پذیرفته با ویژگی های پنج گانه مندرج در جدول ۲۸ سناریوی اول با بیشترین امتیاز و به ترتیب سناریوهای دوم، سوم و چهارم در رده های بعدی قرار می گیرند. فصل مشترک سناریوها در جدول ۲۹ نشان داده شده است.

جدول ۲۹: تعیین فصل مشترک بین سناریوهای چهارگانه

سناریوها	سناریوها			
	اول	دوم	سوم	چهارم
اول	۱	۱	۳	۵
دوم	۱	۱	۳	۱
سوم	۳	۳	۳	۱
چهارم	۵	۱	۱	۱

نتایج حاصله از جدول تعیین فصل مشترک بین سناریوها حاکی از وجود فصل مشترک و یا اشتراکاتی در بین سناریوها هر چند در مواردی بسیار کم است. در جدول ۳۰ میزان اثرگذاری و نفوذ و مداخله روسیه و اوکراین بر وقوع احتمالی سناریوهای چهارگانه تشخیص داده می شود. جدول ۳۰: تشخیص میزان اثرگذاری و نفوذ و مداخله روسیه و اوکراین بر وقوع احتمالی سناریوهای

چهارگانه

سناریو	نام سناریو	نوع سناریو	میزان اثرگذاری	نتیجه اولویت بندی
--------	------------	------------	----------------	-------------------

۱	جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم)	فاجعه‌آمیز	قوی	اولویت دوم
۲	راه‌حل دیپلماتیک	خوش‌بینانه	متوسط	اولویت سوم
۳	جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین	بدبینانه	قوی	اولویت چهارم
۴	سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه	بدبینانه	خیلی قوی	اولویت اول

نتایج اولویت‌بندی سناریوهای چهارگانه برابر جدول فوق به این صورت است که سناریو اول (جنگ طولانی) در اولویت دوم، سناریوی دوم (راه حل دیپلماتیک) در اولویت سوم، سناریوی سوم (جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین) در اولویت چهارم و سناریو چهارم (سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه) در اولویت اول قرار دارند.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش که مبتنی بر روش سناریونویسی با رویکرد کمی است، تلاش شد مهم‌ترین عوامل کلیدی با عدم قطعیت‌ها و اثرگذاری بالا بر موضوع پژوهش شناسایی شوند. همچنین چهار طرح سناریویی و نیروهای پیشران اثرگذار و اثرپذیر مرتبط با آن‌ها نیز شناسایی گردید تا امکان نگارش سناریوهای محتمل و باورپذیر فراهم گردد.

تمام این سناریوها با هم غیرقابل جمع هستند، برخی از آن‌ها می‌توانند با هم تلفیق شده و نتایج متفاوتی به وجود بیاورند. اما نتیجه این نبرد هرچه باشد، جهان تغییر کرده است و به وضعیت موجود قبلی باز نمی‌گردد. در پایان جنگ روسیه و اوکراین، بخش اعظمی از زیرساخت‌های اوکراین تخریب و آوارگان در کشورهای مختلف پناهنده شده‌اند. رابطه جهان با روسیه، متفاوت خواهد بود. برخورد اروپا با مسئله امنیت دگرگون شده و نظم بین‌المللی لیبرال ممکن است مبتنی بر مقررات جدید علت وجودی‌اش را درک کرده باشد. تمام این دستاوردها به بهای گزافی حاصل شده‌اند؛ به بهای رنج مردم اوکراین و ستمگری علیه آن‌ها، تنگنای اقتصادی مردم روسیه و افزایش ریسک یک جنگ وجودی یعنی بازگشت سایه جنگ هسته‌ای که پس از جنگ سرد ناپدید شده است.

سناریو بدبینانه سرنگونی پوتین و تجزیه روسیه با میزان اثرگذاری خیلی قوی در اولویت اول قرار گرفت. سناریو فاجعه‌آمیز جنگ طولانی (جنگ جهانی سوم) با میزان اثرگذاری قوی در اولویت دوم قرار گرفت. سناریو خوش‌بینانه راه‌حل دیپلماتیک با میزان اثرگذاری متوسط در اولویت سوم قرار گرفت و در نهایت سناریوی بدبینانه جنگ اروپایی و تجزیه اوکراین با میزان اثرگذاری قوی در اولویت چهارم قرار گرفت.

منابع

منابع فارسی

- ابوالحسن شیرازی. و جعفری فر، احسان. (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی سیاست خارجی روسیه در قبال قره‌باغ و اوکراین. *فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل*، ۱۵(۲)، صص ۷-۳۷.
- بل، وندل. (۱۳۹۸). *مبانی آینده‌پژوهی - علم انسانی برای عصری جدید*، ترجمه مصطفی تقوی، محسن محقق، چاپ چهارم، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، نشر مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، صص ۳۹۴ - ۳۹۶.
- پدرام، عبدالرحیم. و زالی، سلمان. (۱۳۹۷)، الگویی نوین برای سناریونویسی در موضوعات راهبردی (مطالعه موردی: سناریوهای آینده بحران سوریه)، *فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۷(۲)، صص ۱-۲۶.
- ثمودی پيله رود، علیرضا. (۱۳۹۶). جنگ سرد جدید در روابط اتحادیه اروپا و فدراسیون روسیه. *فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۳(۱۰۰)، صص ۵۳-۸۸.
- حیدری، کیومرث. و عبدی، فریدون. (۱۳۹۱). جنگ‌های آینده و مشخصات آن با تحلیلی بر دیدگاه برخی صاحب‌نظران نظامی غرب. *فصلنامه مدیریت نظامی*، ۱۲(۴۸)، صص ۴۳-۷۶.
- رضاپور، دانیال. و مجیدی، ابوالفضل. (۱۴۰۰). جنگ هیبریدی روسیه در قبال جمهوری اوکراین با تأکید بر راهبرد اطلاعاتی. *فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی*، ۲۰(۹۱)، صص ۶۹-۱۰۱.
- درج، حمید. (۱۴۰۱). تأثیر جنگ ۲۰۲۲ روسیه و اوکراین بر اقتصاد بین‌الملل. *فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۸(۱۱۸)، صص ۳۷-۶۰.
- سمیعی اصفهانی، علیرضا. و فرحمند، سارا. (۱۴۰۱). جنگ روسیه - اوکراین و آینده نظم بین‌المللی. *فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۸(۱۱۸)، صص ۸۷-۱۱۳.
- شیخ الاسلامی، محمدحسن. و شیراوند، صارم. (۱۳۹۵). تأثیر کد و بینش ژئوپلیتیک بر مدیریت فدراسیون روسیه در بحران اوکراین. *فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۲(۹۵)، صص ۱۳۷-۱۷۱.
- شوارتز، پیترو. (۱۳۹۰). *هنر دورنگری: برنامه‌ریزی برای آینده در دنیایی با عدم قطعیت*، ترجمه عزیز عزیززاده، چاپ اول، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، صص ۲۲۶.
- قاسمی، فرهاد. و اسماعیلی فرزین، ایرج. (۱۳۹۶). جنگ هیبریدی در سیستم بین‌المللی پیچیده - آشوبی. *فصلنامه مدیریت نظامی*، ۱۷(۶۶)، صص ۵۲-۹۲.

کولابی، الهه. و روا، سارا. (۱۳۹۴). عوامل دگرگونی آیین نظامی فدراسیون روسیه، *سیاست خارجی*، ۲۹(۳)، صص ۱۳۳-۱۵۹.

میری نام نیها، میلاد. و امید، علی. (۱۴۰۱). نقش هویت فرهنگی در تشدید منازعه روسیه و اوکراین. *فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۸(۱۱۹)، صص ۱۲۹-۱۵۸.

نونزاد، محمد. و کریمی، مرتضی. (۱۳۹۷). تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران. *فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل*، ۱۱(۴۱)، صص ۱۴۵-۱۷۵.

ولی‌زاده، اکبر. شیرازی موگویی، سیمین. و عزیزی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). تأثیر بحران سال ۲۰۱۴ اوکراین بر روابط روسیه و ایالات متحده، *فصلنامه علمی مطالعات اوراسیای مرکزی*، ۸(۱)، صص ۱۷۱-۱۴۹.

منابع لاتین

Arndt, C., Diao, X., Dorosh, P., Pauw, K., & Thurlow, J. (2023). The Ukraine war and rising commodity prices: Implications for developing countries. *Global Food Security*, 36, Pp 89-102.

Astrof, et al. (2022). Possible Russian Invasion of Ukraine, Scenarios for Sanctions, And Likely Economic Impact on. (Report No. 55), Retrieved from the Vienna Institute for International Economic Studies: <https://wiiw.ac.at/possiblerussian-invasion-of-ukraine-scenarios-for-sanctions-and-likely-economic-impact-on-russia-ukraine-and-the-eu-p-6044.html>.

Chermack, T. J. (2022). Using Scenarios: Scenario Planning for Improving Organizations. Berrett-Koehler Publishers, Page 148.

Götz, E., & Staun, J. (2022). Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. *Contemporary Security Policy*, 43(3), Pp 482-497.

Lin, F., Li, X., Jia, N., Feng, F., Huang, H., Huang, J., ... & Song, X. P. (2023). The impact of Russia-Ukraine conflict on global food security. *Global Food Security*, 36, Pp 116-129.

Mankoff, J. (2022). Russia's War in Ukraine Identity, History, and Conflict. *The Center for Strategic and International Studies*, 45, (2), Pp 127- 147.

Possible Scenarios for Russia-Ukraine War in the Horizon of 2028

Khalil Koulivand*

Ali Sattarikhah[†]

Abstract

NATO's territorial expansion to Eastern Europe led to Russia's attack on Ukraine in 2022, which resulted in destructive effects on the nations of the two countries and their governments, and somehow overshadowed the whole of Europe and large parts of the world. This study aims to draw the possible scenarios for the Russia -Ukraine war in the horizon of 2028. In this applied- exploratory research, scenario writing method was used with a quantitative approach. 17 people with at least 5 years of experience in strategic jobs were selected from among professors of armed forces universities and military commanders through purposeful sampling method as statistical population. Data collected by conducting scientific and specialized library studies, using brainstorming methods and interviewing experts in the form of expert meetings. To draw the scenarios, the scenario analysis method, based on the seven steps of scenario writing with a quantitative approach, was used. By obtaining experts' opinion and quantitative analysis, four possible and believable scenarios were drawn: "long war (World War III)" (catastrophic believable) with strong effect; "diplomatic solution" (optimistic believable) with medium effect; "European war" (probably pessimistic) with strong effect, and "Putin's overthrow and disintegration of Russia" (probably pessimistic) with a very strong effect.

Keywords: Russia-Ukraine War, Scenario Development, Key Factors, Driving Forces, Uncertainty.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

M.A Student in Defense Future Studies, Faculty of Social Sciences, Command and Staff University of AJA, Tehran, Iran (Corresponding Author), K.koulivand@casu.ac.ir
Ph.D. in Strategic Management, Faculty Member of Shahid Sattari Aeronautical University, Tehran, Iran.